

> DÜBAM

GÜVENLİK KONSEYİ'NİN REFORMU MESELESİ VE TÜRKİYE

Selman Öğüt

DÜBAM

GÜVENLİK KONSEYİ'NİN REFORMU MESELESİ VE TÜRKİYE

Selman Öğüt

Genel Yayın Yönetmeni
Akif EMRE

Yayın Koordinatörü
Aynur ERDOĞAN

DÜBAM Yayınları
Küresel İletişim Merkezi
Barbaros Bulvarı, Balmumcu / Beşiktaş
Tel: (0212) 274 80 21 – 274 80 22
www.dunyabulteni.net

dübam

> DÜNYA BÜLTENİ ARAŞTIRMA MASASI

Güvenlik Konseyi Üyeliği

Birleşmiş Milletler Örgütü'nün en hayati organı olan Güvenlik Konseyi'nin (GK) işleyişiyle ilgili şikayetler son dönemde uluslararası alanda yüksek sesle dile getirilmeye başlandı.

Son olarak geçtiğimiz yılın Ekim ayında İstanbul'da gerçekleşen Uluslararası Dünya Forumu toplantısında Başbakan Erdoğan da Suriye'de yaşanan hukuk ihlallerine rağmen GK'nin atalet içerisinde bulunuşunu ağır bir dille eleştirdi. Onun eleştirisi, içerisinde The Guardian gibi gazetelerin de bulunduğu dünya basınının önde gelen haber ajanslarında yankı buldu.

Öte yandan Dışişleri Bakanlığı tarafından Türkiye'nin 2015-2016 yılında GK üyeliği adaylık açıklaması, yükselen bölgesel bir güç olan Türkiye'nin de Konseyin reformu sürecini takip ettiğini gösterdi. Her ne kadar içine kapalı ve dünyayı ülkesindeki gelişmelerden ibaret sayan bir ülkede, bu mesele de gereken ilgiyi görememiş olsa da, bu konu gerçekten önemli. Bu yazının amacı da, tam da bu ilgisizliğin gölgesindeki reform süreciyle ilgili bilgi vermek ve Türkiye'nin süreçle ilişkisini tartışmak.

Muzaffer devletlerin kurmuş olduğu BM örgütünün en hayati organı olan GK'nin, veto yetkisini haiz beş daimi ve on geçici üyesi var.

GK reformu hakkında doktrindeki ayrıntılı çalışmaların ittifak ettikleri husus, özellikle 1990 yılı sonrasının yeni bir aşama olduğu. Sovyetlerin yıkılması ve çok kutuplu bir dünya düzeninin oluştuğu noktada GK'nin mustarip olduğu yapısal problemler de bütün rahatsız ediciliğiyle ön plana çıkmaya başladı. Bu organ, II. Dünya Savaşı politik dengelerini yansıtan iptidai bir felsefenin temsilcisi olduğu ortak ve haklı bir eleştiriydi. "Devlet içi çatışma" kavramına nasıl yaklaşılması gerektiği meselesi bir

kenara, barış gücü operasyonlarının BM Sözleşmesinin ne altıncı ne de yedinci bölümünde açık bir ifadeyle yer aldığı, bu durumda “Sözleşme’nin hayali altı buçukuncu bölümünden” yetkisini aldığı eleştirilere de hiçbir biçimde tatmin edici bir cevap verilemedi.

Bugün çok kutuplu dünya düzeninin tezahürü olan yeni siyasi oluşumlar, reform sürecine yön veriyor. Konseyin reforme edilmesinin ne şekilde olacağı konusunda farklı devlet gruplarının farklı istekleri ön plana çıkıyor.

Aslında reform hareketlerinin başlangıcı olarak Genel Kurul’un 47/62 sayılı kararından söz etmekte fayda var. O kararda Genel Kurul Genel Sekreter’den, üye devletleri reform ile ilgili görüşlerini sunmaya davet etmesini talep etmişti. Bir yıl sonra Ucu Açık Çalışma Grubu 48/26 sayılı kararla kurulmuş ve şu başlıkları belirlemişti:

GK üye sayılarının arttırılması, değişen uluslararası şartların düşünülmesi, Konseyin etkinliğinin korunması ve GK’nin reformu için gerekli olan oy oranı. Ucu Açık Çalışma Grubunun çalışmaları nihayete ermeyince, 1996-7 yılı Genel Kurul dönem başkanlığı koltuğunda oturan İsmail Razali üç aşamalı bir planla bu grubun başlattığı işi bitirmek istedi ancak gereken desteği göremedi. Milenyum Açıklaması ve bunu takip eden 2003 yılı Yüksek Seviyeli Panel Raporu sonucunda da devletler arasında herhangi bir mutabakat sağlanamadı. 2005 Dünya Zirvesi ve Annan tarafından yapılan açıklama, reform süreciyle alakalı 2003 Paneli’nin yakaladığı ve çözüme yaklaştıran devinimi devam ettirmeyi hedefledi. 2008’de gerçekleşen Genel Kurul’un 61. oturumu Kurula başkanlık eden Haya Rashed Al Khalifa’nın önerdiği ara dönem yaklaşımındaki vurgu, reform sürecine teenni ile yaklaşılmasının gerekliliği idi. Bu minvalde 2009 yılında hükümetler arası müzakerelerin başlamasının gerekli olduğu tespiti yapıldı. Üyelik meselesi, veto sorunu, bölgesel temsil gibi önemli meselelerin başlıklar halinde belirtilmesi önemli bir aşama oldu.

İki Model

Konseyi nasıl yapılandırmalı? Bu konuda 2003 Paneliyle ortaya atılan iki model var.

A Modeli, 6 adet yeni daimi üyenin veto yetkisi olmadan eklenmesini ve 3 adet de geçici üyenin GK'ne seçilmesini öngörüyor. B Modeli ise 8 adet dört yıllığına, yenilenebilir ve geçici olarak seçilecek yeni bir üye kategorisinin yanında 1 adet yenilenemeyecek üyelik belirlemek istiyor.

Reform sürecini yönlendirmeye çalışan devlet grupları arasında A Modelinin G-4 ve Afrika Grubu tarafından desteklendiği, Türkiye'nin içinde bulunduğu Mutabakat İçin Birleşme grubunun B Modelini desteklediğini belirlememiz gerek. Almanya, Japonya, Hindistan ve Brezilya'nın oluşturduğu G-4 grubu daimi üye sayısının artırılması konusunda ısrarcı. ABD'den sonra BM bütçesine en çok yardım yapan ülkelerin sırası ile Japonya ve Almanya olması, Afrika'nın Genel Kurul'da en çok üye bulunduran kıta olmasına rağmen daimi üyelik koltuğunda bir adet bile üyesinin olmaması gibi argümanlar yabana atılır gibi değil. İtalya'nın teklifinin ön plana çıkarıldığı ve Türkiye'nin de içinde bulunduğu Mutabakat İçin Birleşme Grubunun daimi üyelik konusundaki itirazcı tavrının sebebi, veto yetkisini bünyesinde bulunduran daimi üyelik statüsünün genişletilmesi bir kenara, haiz olduğu yetkiler açısından demokrasi ilkesi adına sınırlandırılmasının gerekli olduğu yönünde.

Reform mümkün mü?

Bu soruya birkaç açıdan yaklaşarak cevap vermemiz gerek. Her şeyden önce ABD başta olmak üzere daimi üyelerin hiç biri pastayı paylaşmak istemiyor. Daimi üyelik konusunda ABD dahil bütün daimi üyeler genişlemenin imkan dahilinde olduğunu belirtmiş olmalarına rağmen, veto yetkisini de içeren yeni bir daimi üyelik konusunda “ihtiyatlı” görünüyorlar. Yani daimi ve geçici üye sayısının artırılması mümkün. Yeter ki yeni gelenler veto yetkisi talebinde bulunmasın.

Ama bu nasıl olacak? BM Antlaşması'nın 27/3. maddesinin yapılan çıkarsama, bu değişikliğin esasa ilişkin bir mesele olduğu yönünde. Konu esasa ilişkin olduğunda, daimi üyelerin hepsinin evet dediği toplamda dokuz GK üyesinin olumlu oyu aranıyor. Eğer konu usule ilişkin olursa herhangi dokuz üyenin oyu yeterli sayıldığı için, usule ilişkin konularda daimi üyeler açısından veto yetkisinin kullanılması söz konusu olmuyor. Çifte veto yetkisi olarak adlandırılan bu durumun mevcut reform sürecine yansması, daimi üyelerin veto yetkisi talep eden devletleri hüsrana uğratmak şeklinde vuku bulacak. Bunun yanında BM Sözleşmesinin 108. maddesinde geçtiği üzere, değişiklik için Genel Kurul'un üçte ikisinin oyu gerek.

Ama başka sorunlar da var. Daimi üyelik konusunda itirazcı olan devletlerin bölgesel güç dengelerini dikkate aldıkları da belirtilmeli. Brezilya'nın daimi üye olma ihtimali Meksika ve Arjantin'i rahatsız ediyor. Güney Kore Japonya'yı daimi üye olarak görmek istemezken, başta İtalya olmak üzere bazı Avrupa devletleri Almanya'nın talebine karşı çıkıyor. Hindistan'ın daimi üyelik ihtimaline Pakistan'ın karşı çıkması da az önceki bölgesel çekişme teorisini doğrulayan son örnek. Bu noktada daimi üyelik talebinde bulunan G-4, L.69 ve Afrika Grubunun her şeyden önce veto yetkisini talep edip etmeme konusunda ittifak

etmeleri gerek. Bundan sonra da Afrika'dan çıkacak adaylar konusunda Afrika Devletlerinin mutabakata varması elzem görünüyor. Son aşama olarak üçte iki Genel Kurul çoğunluğunu yakalamaları gerekecek.

İşte bu ortamda, Türkiye ve Mutabakat İçin Birleşme Grubunun diğer üyelerinin, daimi üye sayısının arttırılmasını teklif eden devletlerin ve devlet gruplarının lobi faaliyeti karşısında hareketsiz kalmaması gerek. Geçici üye sayısının arttırılmasını teklif eden Mutabakat İçin Birleşme Grubu, Afrika Bölgesine az üye tahsis etmesi açısından eleştiriliyor. Gerçekten de Afrika'nın Genel Kurul'daki oy ağırlığı dikkate alındığında, Afrika ülkelerinin desteğini alacak yeni tekliflerin yapılması yararlı olabilir. Mesela Türkiye tarafından Afrika için eklenme ile altı olarak belirlenmiş sandalye sayısının arttırılmasını teklif edilebilir. New York'taki Türkiye'nin bir dönem önceki daimi temsilcisi Ertuğrul Apakan'ın Kasım 2011'de uzlaşmacı bir üslupla yapmış olduğu konuşma, destek sağlamak açısından önemliydi. Türkiye'nin GK'nin halihazırda muzdarip olduğu demokratiklik, şeffaflık ve temsilde adalet gibi temel problemler üzerinde yoğunlaşarak argüman üretmesi gerek.

Özellikle de, mevcut problemlerin temel nedeni olan veto yetkisinin insan hakkı ihlalleri gibi ciddi sorunlar söz konusu olduğu zaman sınırlandırılmasının elzem olduğu tartışılırken, bu yetkinin genişletilmeye çalışılmasının çelişkili bir durum oluşturduğu her daim vurgulanmalı.

> DÜBAM

GÜVENLİK KONSEYİ'NİN REFORMU MESELESİ VE TÜRKİYE

Selman Öğüt

> 2013 ŞUBAT
DÜNYA BÜLTENİ ARAŞTIRMA MASASI